

## EDUKACINĖS ANIMACINIŲ FILMŲ PLOTMĖS: *SIMPSONŲ FILMAS*

Renata Čirplienė, Gintautas Mažeikis

Šiaulių Lieporių gimnazija

Kauno Vytauto Didžiojo universitetas

### Įvadas

Televizija – viena pagrindinių laisvalaikio formų daugelyje šalių, neišskiriant ir Lietuvos. Mažai kuri kita visuomenės informavimo priemonė taip užvaldė šiuolaikinę žmoniją kaip televizija. Ji pateikia gyvenimo būdo modelius, elgesio normas, vertybių sistemą, formuoja suvokimo schemas, pavyzdinius elgesio modelius, užtikrina socialinę inžineriją ir propagandą. Todėl neatsitiktinai šiuolaikinė kultūros filosofija, ugdymo filosofija ir edukologija vis didesnę dėmesį skiria tam, kaip ir koku būdu kinas, televizija, naujosios medijos (pirmiausiai interaktyvūs kompiuteriniai žaidimai) formuoja jauno žmogaus mąstymą, elgesį, vertybes, veikia socializacijos ir individuacijos procesus, remia mokyklinį lavinimą ar jam prieštarauja. Nemažai dėmesio šiuolaikinė Vakarų filosofija skiria atskirų kino filmų ir jų idėjų poveikiui šiuolaikiniam vaikui, paaugliui. Išskirtini filosofiniai, edukologiniai samprotavimai ir tyrimai apie įvairius kino ir animacinius filmus, tarp kurių paminėtini yra animaciniai filmai *Simpsons* bei to paties pavadinimo kino filmas. Akademiniame visuomenėje *Simpsonų filmas* traktuojamas kaip kūrybinių industrijų ir kartu kultūrinis, intelektualus produktas, reikalaujantis žiūrovo kritinio mąstymo prasmės atskleisti (animaciniame filme pateikiami politiniai, lyčių klausimų, rasizmo, seksizmo ir kt. diskursai) (Alberti, 2004; Armstrong, 2005; Englandkennedy, 2008; Henry, 2007; Pinsky, 2007). Kasdieninėje aplinkoje daugeliui šis filmas tesukelia juoką ar netgi tėvų baimę vaikų atžvilgiu.

Tame pačiame kontekste įsiterpia dar vienas populiarus Trey Parker ir Matt Stone kuriamas animacinis serialas *Pietų Parkas* (angl. *South Park*). Pažymėtina, kad šio serialo vizualinė išraiška banalesnė, tačiau pats turinys kur kas „sodresnis“: aiški socialinė ir politinė kritika yra lydima atvirų smurto scenų, visuomenės reakcija paryškina beveik nevaldomų keiksmažodžių, juodojo humoro žanru vaizduojama žmonių negalia ir pan. Visa tai sudaro prielaidas ne tik kritiniam mąstymui atskleisti, bet ir primityviam, agresyviajam humorui plėtotis. Dar daugiau brutalaus smurto rasime animaciniame seriale *Happy Tree Friends* (sukurtas Rhode Montijo ir Kenn Navarro). Tai dar vienas animacinis serialas, skirtas ne vaikams, nors dailiai nupieštame fone vyrąja mažučiai gražučiai personažai. Pagrindinė sce-

narijaus idėja – per juodąjį humorą pažvelgti į žemišką kasdienybę. Nereikia apsigauti, nes po visu tuo slepiasi tos pačios globalios ekonominės, politinės, socialinės problemos (politika, religija, smurtas, homofobija ir kt.). Animacinio filmo kūrėjai, žinoma, nesiekia nieko mokyti, tiesiog jų tikslas – beveik be vidinės ar išorinės cenzūros išreikšti kritišką požiūrį į visuomenei aktualius dalykus (Gournelos, 2009). Tik kritiškas stebėtojas geba „perskaityti“ pateikiamą informaciją ir dalyvauti šiame makabriškame, nors savo turiniu (temomis ir problemomis) bet kuriam žiūrovui – ar tai būtų amerikietis, ar lietuvis, artimame diskurse.

Didžioji dalis atliktų tyrimų (Blažaitytė, 2007; Horn, Raymond, 2003; Kiškis, 2004; Putnam, 2000; Rushkoff, 1994; Tidikienė, 1989) pristato neigiamą analogiškų TV (o kartu ir animacijos) laidų ir filmų poveikį. Tačiau kai kurie mokslininkai savo tyrimais ir teorijomis parodo ir pozityvią, pragmatinę panašių filmų naudą visuomenei, teigiamą įtaką vaikams ir paaugliams (Gatto, 2002; Horn, Raymond, 2003). Pavyzdžiui, vienas iš teigiamų momentų – katarsio ir sulaikymo modelis (*Seymour Feshbach*) (Groebel, 1998).

Nors daug kalbama apie įvairių TV poveikį, vis tik svarbiausias faktorius šiame kontekste išlieka paties žiūrovo asmenybė (Tidikienė, 1989). Siekiant išnaudoti teigiamas TV laidų savybes, svarbu ugdyti jaunąjį žiūrovą, jo skonį ir kritinį mąstymą. Todėl kaip edukacinė alternatyva siūloma nauja šviečiamoji veikla – kino edukacija. Jos uždaviniai – mokyti žiūrovą suprasti medijų kalbą, suvokti judančių vaizdų prasmę. Užsienio šalių edukacinės sistemos (Skandinavijos šalių, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos) aktyviai taiko šią metodinę veiklą tiek formaliajame, tiek neformaliajame ugdyme. Lietuvoje šios perspektyvos dar tik pradedamos diegti. Vieni iš pionierių – VšĮ *Meno avilys*.

Straipsnis remiasi empiriniu tyrimu, kurio tikslas buvo iširti edukacinį filmo poveikį remiantis užslėptojo ugdymo(si) bei savaiminio mokymo(s) momentų analize. Atitinkamai buvo keliami uždaviniai: 1) atlikus ir išanalizavus *focus grupės metodo būdu* gautus duomenis, atpažinti edukacinius filmo (animacinio filmo *Simpsonų filmas*) momentus; 2) iširti užsienio kino produkcijos poveikį edukaciniame procese skatinant internacionalizacijos gebėjimus. Svariausias tyrimo objektas buvo neregimasis / sa-

vaiminis ugdymas rodant vaikams animacinius filmus, o tyrimo dalykas – animacinių filmų edukacinis vaidmuo.

## 1. Kino edukacija kaip edukacinių plotmių sklaidos perspektyva animaciniuose filmuose

Terminas *kino edukacija* (angl. *cinema education*) vis labiau tampa patrauklia ugdymo priemone. Ši sąvoka sietina su naujovėmis ne tik ugdymo procese, bet ir informacijos bei šiuolaikinių technologijų kontekste. XX amžiuje Vakarų Europos švietimo sistema raštingumą pradėjo suprasti kur kas platesniame kontekste. Visuotinai pripažinta, kad raštingumas taip pat apima gebėjimus analizuoti ir suvokti informaciją, pateikiamą judančių vaizdų medijomis – filmais, TV laidomis, vaizdo klipais, animacija, skaitmeniniais žaidimais (plg. *Šiaurės kinas. Pažinti kitą*. Metodinė medžiaga. 2008).

Šiuolaikinėje visuomenėje vis daugiau informacijos mus pasiekia judančių vaizdų kalba: filmais, reklamos klipais, TV reportažais, internete pateikiama medžiaga ir t. t. Todėl svarbu įvertinti judančių vaizdų įtaką asmens tapatumo formavimuisi (*Šiaurės kinas. Pažinti kitą*. Metodinė medžiaga. 2008). Šios informacijos edukacinius aspektus išvelgia Stoškus (1996). Anot autoriaus, didėjantis nemokyklinės aplinkos (žiniasklaidos, informacinių ir komunikacinių technologijų) poveikis jaunimo socializacijos procese sumažina šeimos ir mokyklos numatytą kryptingą įtaką. Taigi, iškyla poreikis perprasti, tinkamai suvokti judančiais vaizdais perduodamą informaciją. Judančių vaizdų kalbos supratimas leidžia tapti kritišku ir visaverčiu XXI amžiaus piliečiu, gebančiu atsirinkti, kritiškai analizuoti ir vertinti medijų turinį, suvokti to turinio konstravimo mechanizmus (*Šiaurės kinas. Pažinti kitą*. Metodinė medžiaga. 2008). Ši kompetencija leidžia asmeniui laisvai disponuoti savo resursais tiek lokaliaje, tiek tarpkultūrinėje erdvėje.

Kalbant apie judančius vaizdus, ryškėja terminas *judančių vaizdų edukacija*. Ji apima kelias medijas: kino filmus; TV laidas; vaizdo klipus, reklamą, muzikinius vaizdo klipus, animaciją; skaitmeninius žaidimus.

*Judančių vaizdų edukacijai* priskiriama *kino edukacija*. Tai prieinamas būdas moksleivių vizualiniam raštingumui asmenybės tobulėjimo ir internacionalizacijos procese ugdyti. *Kino edukacijos* terminas dažniausiai vartojamas dviem reikšmėmis:

- Mokymas apie kino kalbą, kino istoriją, šiuolaikinę kiną, praktinių kino kūrimo įgūdžių lavinimas.
- Švietimas naudojant filmus kaip informacijos bei idėjų šaltinį, padedantį atskleisti, interpretuoti ir aiškinti įvairių disciplinų temas, lavinti

asmens kūrybinius gebėjimus ir kritinį mąstymą (*Šiaurės kinas. Pažinti kitą*. Metodinė medžiaga. 2008).

Aptariant kino edukaciją kaip objektą akivaizdu, kad ši mokymo(si) sfera reikalauja dėmesio ugdymo procese. Visų pirma, tai diktuoja kasdieninio gyvenimo sąlygos: medijos mus pasiekia visur, jos tampa neatskiriama visuomenės dalimi. Antra, jų egzistavimas mūsų pasaulyje kartais nėra naudingas. Paaugliai yra tokie patys kaip ir vaikai, jie be galo imlūs medijų teikiamai informacijai (plačiaja prasme), todėl medijų poveikis ne visuomet esti numatytas ar teigiamas. Apskritai, šiuo atveju labai sunku apibrėžti, kas laikytina „teigiama įtaka“, juk visuomenė ir jos pažiūros taip pat nuolatos kinta. Tačiau bet koku atveju visuomenė, mokyklos ir kitos institucijos formuoja asmenybę, gebančią susivokti perpildytoje medijų rinkoje, ugdo kompetencijas, leidžiančias atsirinkti priimtinas žmogui ar jo artimųjų bendruomenei vertybes, normas, o mokykla gali virsti, geriausiu atveju, kritinių diskusijų forumu. Būtent atvirų diskusijų apie filmus ir naująsias medijas buvimas sąlygoja kritinio mąstymo kompetencijos raidą, o tai yra reikalinga bet kuriam asmeniui, siekiančiam visaverčio dialogo kosmopolitinėje erdvėje.

Kai kurios užsienio šalys jau yra suvokusios medijų svarbą ne tik kasdieninio gyvenimo plotmėje, bet ir ugdymo procesuose. Jos turi nemenką kino edukacijos patirtį. Kelis dešimtmečius daugiausia dėmesio judančiam vaizdai skiria Didžioji Britanija, Skandinavijos šalys ir Prancūzija. Judančių vaizdų edukacija populiarėja ir kitose Europos šalyse, ji integruojama į mokymosi programas. Užsienio šalių praktika rodo, kad galimybė pasitelkti kiną kaip ne-tradicinę mokymo priemonę ugdymo procese pasiteisina skatinant vaikų ir jaunimo kūrybiškumą, kritinį mąstymą bei vizualinės kultūros supratimą.

Kino edukacijos terminas Lietuvoje pradėtas vartoti per pastaruosius kelerius metus. Didėjant šios srities aktyvumui Europoje, kyla būtinybė nustatyti bendras judančių vaizdų edukacijos gaires ir finansavimą Lietuvos švietimo sistemoje.

Kino edukacijos srityje Lietuvoje vykdomi ir pavieniai projektai, ir plėtojamos nuoseklios kino studijos. Dauguma jų įgyvendinama neformalaus švietimo fone. Šioje sferoje lyderiauja medijų švietimo centras *Meno avilys*. Įstaigos misija – judančių vaizdų pristatymas ir edukacija. *Meno avilys* savo misiją įgyvendina vykdydamas dvi pagrindines programas: 1) *Kino pristatymo programa*. Jos tikslas – supažindinti žiūrovą su įvairių šalių ir regionų audiovizualiniu menu, jo kryptimis, skatinti kritinės minties formavimąsi, kino kultūrą pažinimą. 2) *Judančių vaizdų edukacijos programa*. Jos tikslas – vystyti vizualinį raštingumą visuomenėje, inicijuojant audiovi-

zualinių medijų panaudojimą švietimo procesuose.<sup>1</sup>

2006 metais *Meno avilio* pradėta programa *Kinas mano mokykloje* buvo bene pirmoji, kuri integruojo kino edukaciją į formalųjį švietimą. Šia programa siekiama atskleisti kino potencialą vidurinių mokyklų mokymo programose.

Medijų švietimo centras *Meno avilys*, bendradarbiaudamas su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2006–2007 metais inicijavo ir nacionaliniu mastu įgyvendino projektą *Kinas mano mokykloje*. Jį sudarė seminarai mokytojams, 240 Lietuvos mokyklose vykusios filmų peržiūros bei mokytojų vadovaujamos moksleivių diskusijos. Taigi, ir Lietuvoje atsiranda kino edukacijos tradicija ugdymo(si) procese. Nors tai vyksta neformalioju būdu, tačiau akivaizdus žingsnis į priekį šioje srityje yra Švietimo ir mokslo ministerijos bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis. Naujai edukacinei krypciai būtų naudinga valstybės parama ir dėmesys.

Kinas, televizija pirmiausia sietini su informacijos perteikimu. Informacijos turinys – diskutuotinas dalykas, nes tai priklauso nuo pačių medijų organizatorių. Taigi, pateikiama informacija gali būti visiškai nenaudinga ar netgi kenksminga žiūrovui. Kita vertus, informacijos priėmimas priklauso nuo žiūrovo kultūros, išsilavinimo, gebėjimų lygmenis. Be to, šios medijos aktyvina žiūrovo sąmonę, jausmus, vaizduotę, ugdo kritinį mąstymą, plečia jo bendravimo su aplinka sferą (Gatto, 2002; Horn, Raymond, 2003). Neišvengiamai reikalingas tarpininkas tarp žiūrovo ir ekrano, kuris ne tik optimizuotų šiuos santykius, bet ir padėtų siekti geresnės jų kokybės (Kiškis, 2004; Pipinytė, 2002; Tidikienė, 1989). Čia svarbų vaidmenį atlieka kino edukacija – priemonė, būdas minėtiems tikslams pasiekti. Vakarų Europoje ir Skandinavijos šalyse tokia priemonė efektyviai išnaudojama, o Lietuvoje dar tik ruošiamasi priimti naujoves šioje edukacijos srityje.

Kino edukacija moko mus, žiūrovus, perimti įvairių masinės komunikacijos priemonių, kino, televizijos, taip pat ir animacinių filmų, pateikiamą informaciją. Šiame darbe aktualus žiūrovas yra paauglys, patiriantis netiesioginį ugdymosi / mokymosi procesą kasdieninėje aplinkoje. Tokioje aplinkoje vaikai, paaugliai turi nemažai perspektyvų šiam procesui vykdyti. Be to, dar vienas svarbus aspektas – paauglių asmeninis saviuoklos pasirinkimas (Juodaitytė, Rūdytė, 2007). Viena iš dažnesnių veiklų – televizijos žiūrėjimas. Televizijos programoje vaikams bei paaugliams aktualūs animaciniai filmai. Taigi, animacija yra stiprus saviuoklos veiksnys.

Kino edukacija žmogaus veiklos procese neabejotinai atlieka svarbų vaidmenį net ir netiesiogiai.

<sup>1</sup> Žr. taip pat. <http://www.menoavilys.org/?id=20> [žiūrėta: 2009-02-13]

Kasdien susidurdamas su judančiais vaizdais, žmogus yra persmelktas teigiamos, neigiamos, sunkiai identifikuojamos, kintančios jų įtakos. Ši nauja edukacinė veikla, sąmoningai organizuota, atlieka svarbų internacionalizacijos vaidmenį. Judantys vaizdai, perteikiantys visuomenines aktualijas, skatina socialinių ryšių plėtimą, ugdo asmens tarpkultūrinę dvasią, galiausiai padeda suvokti, kad visi žmonės yra vieno pasaulio piliečiai. Analizuojamas *Simpsonų filmas* įrodo, kad kritiškas šio produkto stebėjimas (priešprieša pasyviai) ugdo tarpkultūrinę žiūrovo kompetenciją.

## 2. Tyrimo rezultatai

Kokybinis tyrimas atliktas 2009 metais pasitelkus *focus* grupės metodą. Jame dalyvavo Šiaulių miesto Lieporių vidurinės mokyklos 8 ir 9 klasių mokiniai bei Dusetų Kazimiero Būgos gimnazijos dešimtokai. Tyrimo metu siekta užfiksuoti šiuos edukacinius momentus: kaip vyksta vertybių internacionalizacija (šeimos, tarpusavio santykių, visuomeninių (pavyzdžiui, aktyvaus piliečio), asmeninių (pareigos, proto, grožio), religijos, kaip formuojasi nuostatos, kaip atsiskleidžia patirtis ir kaip ugdomi asmeniniai gebėjimai. Analizuojant tyrimo medžiagą, vadovautasi matrica, sudaryta remiantis pilotiniu tyrimu. Išanalizavus duomenis, dalyvių pasisakymai sugrupuoti į 3 kategorijas: žinių, gebėjimų, nuostatų. Gebėjimų kategorijoje išskiriama patirties subkategorija, o nuostatų – vertybių subkategorija. Pagal šias kategorijas analizuojami tiriamųjų patirti edukaciniai momentai savaiminio mokymo(si) ir *hidden curriculum* metu.

Atlikus tyrimą, duomenys suklasifikuoti pagal 3 kategorijas. Subkategorijos pristato tiriamųjų **žinias, gebėjimus ir nuostatas**.

**Žinių** kategorijoje išskirtos subkategorijos rodo, kad dalyviai atpažino gyvenimo realijas, suvokia Lietuvos politinę, socialinę, ekonominę situaciją, globalias problemas, pasaulio sukūrimo teorijas, gamtos dėsnius, istorinius įvykius, vaikų, paauglių ypatumus, poreikius; turi literatūrinį išprusimą (supranta ir vartoja posakius); turėjo žinių apie animacinius, vaidybinius filmus (žino animacinio filmo transliavimo aplinkybes, adresatus, genezę); buvo susipažinę su kitų šalių mokymo sistema.

**Gebėjimų** kategorijoje užfiksuoti edukaciniai momentai, kurie rodo, kad dalyviai gebėjo skirti realybės ribas (iliuzija – tikrovė); identifikuoti realybės atspindžius; apibendrinti patirtį, apibendrintai pažvelgti į visumą; taikyti žinias konkrečioje situacijoje; įvykius gali sieti su asmenine patirtimi, kasdienybe (geba pritaikyti sau, prie savo pasaulėžiūros); mokėjo nagrinėti filmą (geba identifikuoti filmo kūrimo momentus); suprato, kad animaciniai filmai turi

ugdomąjį poveikį (taip pat ir neigiamą); suvokė kiekvieno individualumą (individualus žiūrovo lygmuo); aplinkos, patirties svarbą; skyrė vaikų ir paauglių ypatumus (supranta, kad vaikai nesuvokia realybės ribų); be to, turi *Bloom* taksonomijos nurodytus kognityvinių procesų lygius: supratimo, pritaikymo, analizės, sintezės, vertinimo; taip pat kritinio mąstymo kompetenciją.

Gebėjimų kategorijoje išskirta **patirties subkategorija**. Išryškėjo *individuali patirtis* (bažnyčią lanko iš pareigos; problemų sprendimas; abejingumas religijai; lygiavimasis su suaugusiais; pasaulis žiaurus; viską išsiaiškinti gražiuoju; atsisakyti kažko, kad gautum ką nors; žodis skaudesnis už smūgį; nepraradęs nežinai, ką turi; aukojimasis); *akademine* (ugdomi savarankiškai mąstantys žiūrovai; animacinis filmas moko pažinti pasaulį; animacinis filmas – gyvenimo atspindys) bei *individuali / akademine patirtis* (vienas bejėgis; žmonių įvairovė; moteriškumas – vyriškumas; kiekvienas asmuo yra individualus ir nuo to priklauso jo santykis su medijomis; per neigiamus dalykus suvokia tai, kas teigiama).

Paskutinėje kategorijoje buvo atpažintos dalyvių **nuostatos**, susijusios su *šeima* (šeimoms, tėvo pareigos, šeimos modelis, auklėjimas); *socialine terpe* (politika; reklama; mokslas; visuomenės prioritetai; kaimo atstovai); *individualiuoju lygmeniu* (asmeniniai prioritetai; asmeninis aktyvumas, aktyvus pilietis; gyvenimo tikslas); *universalios idėjomis* (mirtis; grožis, pinigai; grožis, protas; smurtas; kerštas; vyriškumo samprata, senatvė, supranti, kai netenki, kartais blogi dalykai pasitarnauja); *edukaciniu aspektu* (animaciniai filmai – pramoga, mėgstamas užsiėmimas; animaciniai filmai – ugdymo priemonė: tarsi gyvenimo veidrodis, leidžiantis pasijuokti iš savęs; rodomas smurtas moko apsiginti; neigiamas pavyzdys skatina susiimti; pamokančios scenos); neigiamas poveikis (scenos, turinčios neigiamos įtakos; smurtas).

Nuostatų kategorijoje sudaryta **vertybių subkategorija**. Pagal dalyvių išvalgas buvo išskirtos *idealinės* (atsakomybė, lygybė, pareiga, meilė, tikėjimas, viltis; pagalba artimam); *realinės* (religija, bažnyčia, tikėjimas; politika; pilietinės vertybės; mokslas, protas, šeima; pagarba senatvei; grožis, pinigai; egoizmas – antivertybė) ir *psichinės vertybės* (dvasinės vertybės; asmeninis aktyvumas, draugystė, tarpusavio santykiai, gamta).

Išnagrinėjus tyrimą galima teigti, kad animacinių filmų stebėjimas (konkrečiai *Simpsonų filmo*) yra edukacinis procesas. Tyrimo metu išryškėjo keli *savaiminio mokymo(si)* momentai.

*Žinių kategorijoje* vyksta edukacinis procesas – žinių mainai (dalyviai dalinasi turimomis žiniomis, taip perduodama informacija). Minėtina, kad

animacinis filmas ne tik pateikia, bet ir išprovokuoja su mūsų šalimi bei užsieniu susijusias patirtis. Taip skatinamos mokinio globalios nuostatos.

*Gebėjimų kategorijoje* ugdomos *Bloom* (Bloom, 1956) taksonomijos nustatytos kompetencijos: supratimo, pritaikymo, analizės, sintezės gebėjimai, gebėjimai daryti išvadas, apibendrinimus; kritinio mąstymo kompetencijos; taip pat kiekvieno asmens individualumo suvokimas, patirties, socialinės aplinkos svarbos suvokimas. Užfiksuotas dalyvių gebėjimas identifikuoti realybę bei apibendrinti patirtį. Ugdoma patirties, o kartu ir refleksijos kompetencija, kuri svarbi konstruojant tikrovę. Kritinė refleksija, anot P. Freire, padeda žmogui konstruoti pasaulį; taigi, svarbiausias ugdymo momentas šioje kategorijoje – kritiškai ir kūrybiškai santykiauti su tikrove, rasti būdų ją pertvarkyti. Tas pats autorius teigia, kad individas kritiškai ir kūrybiškai santykiauja su tikrove ir randa būdų dalyvauti pertvarkant savo gyvenimą ir pasaulį (Freire, 2000, 93). Be to, didelė dalis patirčių pereina į nuostatų kategoriją, nes jos išreikštos kaip pažinimo proceso ir praktinės veiklos apibendrinimas (plg. Jacikevičius, 1995). Tai rodo mokinių išprusimą. Užfiksuota filmo epizodų ir tiriamųjų pasaulėžiūros sutapimų, vadinasi, edukaciniu požiūriu filmą galima traktuoti teigiamai.

*Nuostatų kategorijoje* pastebima, kad animacinis filmas skatino nuostatų formavimąsi, tai palengvina žmogaus adaptaciją aplinkoje, o jei asmenybė yra susipažinusi su socialine aplinka, gali prisidėti prie tos aplinkos formavimo (Jacikevičius, 1995). Taip pat ugdomos jau minėtos kritinio mąstymo, sąmoningo žiūrovo kompetencijos. Animacinio filmo scenos tiesiogiai pristato pamokančius vaizdelius, tai skatina tiriamuosius įsisavinti pozityvias vertes.

*Vertybių subkategorijoje* išryškėjusios dalyvių vertybės juos pristato kaip aktyvius piliečius, asmenis. Visuomenėje aktualios vertybės priimtinos ir dalyviams, jos perduodamos užslėptojo ugdymo metu. Tyrimo užfiksuoti *Hidden curriculum* momentai dažniausiai pasireiškia per stereotipus. Vienus stereotipus dalyviai priima, kitus atmeta, analogiškai taip pat vyksta (arba neįvyksta) neregimojo ugdymo(si) procesas.

Apibendrinant tyrimą buvo išskirtos trys dalyvių grupės (8, 9, 10 klasių moksleiviai). Pagrindinis grupių skirtumo rodiklis – amžius ir su juo susijusi dalyvių patirtis. Aštuntokų pasisakymai dažnai buvo lydimi abejonių (*gal, gali būti, tikriausiai*), nuolat pabrėžiama, kad tai jų nuomonė (*aš manau, mano nuomone*). Be to, didelė dalis išvalgų pateikiamos iš asmeninės perspektyvos. Tai rodo, kad dalyviai nepasitikėjo savo žiniomis, buvo nepajėgūs tvirtai apginti savo pozicijų. Animacinio filmo edukacinė įtaka pasireiškia ir tada, kai reikia patvirtinti savo nuomonę

apie vertybes, parodyti nuostatas ar patirtį. Klasės aplinkoje ar kitoje bendruomenėje plėtojami filmo komentarai, juos siejant su savo patirtimis, skatina mokinius aktyviau reikštis, įsitikinti savo tikrumu. Taip ugdomi savimi pasitikintys, kritiškai vertinantys asmenys.

Devintokai geba sieti asmenines ir akademinės išvalgas, jie samprotauja, reflektuoja. Mokiniai buvo pasiruošę kurti savo realybę, o animacinis filmas ugdė juos kaip *aktyvius subjektus* (Freire, 2000). Ši kompetencija leidžia asmeniui save realizuoti įvairialypėje aplinkoje.

Dešimtukai savo mintis reiškė jau konkrečiau, apibrėžčiau. Jų pasisakymuose išryškėjo akademinis lygmuo, mažai asmeninių išvalgų. Didžioji dalis pastebėjimų apibendrinami, dažnai daromos išvados. Be to, dalyviai pasirodė esantys sąmoningi žiūrovai, gebantys atkoduoti teigiamus ir neigiamus filmo momentus. Tačiau jie patys teigia, kad filmo žiūrėjimas priklauso nuo kiekvieno žiūrovo individualaus požiūrio, o tai skatina mąstyti ir apie nepasirengusius žiūrovus. Tad išlieka kino edukacijos poreikis žiūrovų atžvilgiu.

Aptarus dalyvių pasisakymus išryškėjo kino edukacijos poreikis. Dažnas dalyvis pastebi naudingų dalykų tuo atveju, jei tyrimo metu jie būna iškelti, kasdieninėje aplinkoje tai neidentifikuojama. Vadinausi, buvo atskleista P. Freire idėja: be kritinės refleksijos negali būti veiksmo (ugdymo(si), mokymo(si)). Nors ir matyti, kad filmas turi daug teigiamų ugdymo momentų, tačiau kino edukacijos poreikis vis tik išlieka. Ji padidintų kino, animacinio filmo ugdomąją vertę ir, žinoma, sumažintų neigiamos įtakos galią. Manytina, kad kino edukacijos programos skatintų mokinius reflektuoti, ugdytų gebėjimus progresyviau kurti savo ir aplinkinį pasaulį, padėtų įsilieti, bet ne ištirpti šiuolaikinėje įvairialypėje terpėje. Pastebėta, kad kino edukacijos programa galėtų tapti instrumentu asmens internacionalizacijos procese.

## Išvados

Apibendrinant straipsnį galima teigti, kad *Simpsonų filmo* siužetas bei filmo personažų charakteriai leidžia daryti prielaidas, kad šis meno produktas gali būti naudingas žiūrovui neregimojo ugdymo(si) ir savaiminio mokymo(si) metu. Tyrimo metu dalyvių atžvilgiu užfiksuota pozityvių ugdymo(si), mokymo(si) momentų. Taip pat pačių dalyvių užfiksuotas ir neigiamas filmo poveikis, atsiskleidžiantis smurto scenose bei pristatantis neigiamus pavyzdžius (pavyzdžiui, personažų elgesį).

Tyrimo dalyvių išvalgos parodė, kad *Simpsonų filmas* ugdo tiriamuosius žinių, gebėjimų bei nuostatų lygmenyse. **Žinių lygmenyje** vyksta edukacinis procesas – žinių mainai: tyrimo metu skati-

nama prisiminti ir dalintis jau turimomis žiniomis; animacinis filmas aktyvina žiūrovų sąmonę į siužetą įtraukdamas aktualias lokalines ir globalias gyvenimo realijas, kurios nesąmoningai skatina žiūrovą susimąstyti.

**Gebėjimų lygmenyje** išryškėja *Bloom* taksonomijos apibrėžti kognityvinių procesų lygiai: supratimo, pritaikymo, analizės, sintezės gebėjimai, gebėjimai daryti išvadas, apibendrinimus, kritinio mąstymo kompetencijos. Kiti gebėjimai (kiekvieno asmens individualumo suvokimas, patirties, socialinės aplinkos svarbos suvokimas, gebėjimas identifikuoti realybę) rodo, kad dalyviai kritiškai, reflektuodami stebi filmą. Visa tai skatina juos taip pat aktyviai prisidėti prie savo realybės konstravimo. Animacinis filmas padeda ugdyti kritišką žiūrovą, galintį vertinti, priimti ar atmesti filmo suteiktas ne/naudas (P. Freire siūlomas *laisvo subjekto* modelis (Freire, 2000)). Mokinių patirties subkategorija buvo negausi, ir tai lėmė dalyvių apibendrintas požiūris į filmą. Didelė dalis patirčių veikiau buvo tik išankstinės nuostatos ir pasireiškė kaip pažinimo proceso ir praktinės veiklos apibendrinimai. Tai rodo mokinių išprusimą (gebėjimas viską apibendrinti, daryti išvadas, pereiti iš individualaus į akademinį lygį). Užfiksuota filmo epizodų ir tiriamųjų pasaulėžiūros sutapimų, tai leidžia filmą edukaciniu požiūriu traktuoti teigiamai.

**Nuostatų lygmenyje** atskleistos dalyvių vertybės parodo paauglius kaip aktyvius piliečius, asmenis. Kai kurios vertybės gali būti traktuojamos dviprasmiškai. Visuomenėje aktualios vertybės priimtinos ir dalyviams, jos perduodamos užslėptojo ugdymo metu. Animacinis filmas skatina nuostatų formavimąsi. Tai palengvina paauglių adaptaciją aplinkoje, o jei žmogus yra susipažinęs su socialine aplinka, gali prisidėti prie jos formavimo. Tai ypač aktualu *Simpsonų filmo* žiūrovams, nes šis animacinis filmas reprezentuoja (tiesiogiai ir ironiškai) mūsų tikrovę, globalią aplinką.

Animacinio filmo stebėjimas ir grupinė diskusija (*focus* grupės metodas) skatino dalyvių ugdymo(si), mokymo(si) procesą. Kadangi nagrinėjamas filmas yra užsienio kino produkcija, buvo susidurta su globaliniais reiškiniais (globalios problemos, pasauliniai įvykiai, asmenys ir kt.). Visa tai skatino dalyvius mąstyti kur kas plačiau, suvokti ir įprasminti pasaulį globaliniu mastu. Tai padeda suvokti save esant ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio piliečiais, gebančiais atitinkamai vertinti lokalius ir globalius veiksmus. Filmą stebėjimo metu buvo ugdomos dalyvių internacionalizacijos kompetencijos.

## Literatūra

1. Alberti Jh., 2004, *Leaving Springfield: The Simpsons and the Possibility of Oppositional Culture*. Detroit:

- Wayne State UP.
2. Armstrong P., 2005, The Simpsons and democracy: political apathy, popular culture and lifelong learning as satire. Hill R. J. and Kiely R. (ed.) *The 46th Annual Adult Education Research Conference*. Athens, Ga: University of Georgia / AERC.
  3. Atherton J., *Learning and Teaching; Bloom's taxonomy*. Prieaiga internete: <http://www.learningandteaching.info/learning/bloomtax.html>. [žiūrėta 2009-03-03].
  4. Blažaitytė L., 2007, Didžiausias vaiko priešas – kompiuteris ir televizorius. *Laikas*, gegužės 18–24 d. P. 10.
  5. Developing a Critical Awareness of the Hidden Curriculum through Media Literacy. By: Horn Jr., Raymond A., *Clearing House*, 00098655, Jul / Aug2003, Vol. 76, Issue 6.
  6. Englandkennedy E., 2008, Media Representations of Attention Deficit Disorder: Portrayals of Cultural Skepticism in Popular Media. *Journal of Popular Culture*. Vol. 41. No. 1. P. 91–118. Blackwell Publishing.
  7. Freire P., 2000, *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius.
  8. Gatto J. T., 2002, *Dumbing us down: The hidden curriculum of compulsory schooling*. Gabriola Island, BC: New Society Publishers.
  9. Groebel J., 1998, *The UNESCO Global Study on Media Violence*. UNESCO: Paris.
  10. Gournelos T., 2009, Blasphemous Allusion: Coming of Age in South Park. *Journal of Communication Inquiry*. Sage Publications. Vol. 33. No. 2. P. 143–168.
  11. Henry M., 2007, Don't Ask me, I'm Just a Girl: Feminism, Female Identity, and The Simpsons. *Journal of Popular Culture*. Vol. 40. No. 2. P. 272–303. Blackwell Publishing.
  12. Juodaitytė A., Rūdytė K., 2007, Vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje reikšmingumo diskursas. *Pedagogy Studies (Pedagogika)*, issue: 85. P. 135–145.
  13. Kiškis A., 2004, Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. *Jurisprudencija*, t. 59 (51). P. 39–53.
  14. Pinsky M. I., 2007, The Simpsons: It's Funny 'Cause it's True. *Tikkun*. Vol. 22. Issue 4. P. 72–75.
  15. Putnam R. Robert, 2000, *Bowling Alone*. N. Y.: Simon and Schuster.
  16. Rushkoff D., 1994, *Media Virus – Hidden Agendas in Popular Culture*. Balantine Books, USA.
  17. Stoškus K., 1996, Mass-media invazija ir šiuolaikinė kultūra. *Kultūros barai* 7 (379). P. 9–14.
  18. *Šiaurės kinas. Pažinti kitą*. Metodinė medžiaga. 2008.
  19. Tidikienė Z., 1989, *Televizija ir kinas moksleivių auklėjime*. Kaunas.

## EDUCATIONAL PLANES OF CARTOONS: THE SIMPSONS MOVIE

*Renata Čirplienė, Gintautas Mažeikis*

### Summary

Television is one of the main forms of leisure. What is more, today's cultural philosophy, education philosophy and educology pay attention to how and in what way cinema, television and new medias shape young persons' thinking, behaviour, values and affect the socialization and individualization processes. In fact, they support or object schooling. There are some exceptional things like philosophical, educological reasoning and the research into different movies or cartoons like Simpsons or The Simpsons Movie. In academic society the Simpsons Movie is treated like a creative industry and cultural, intellectual product that needs viewers' critical thinking to reveal the meaning. Meanwhile in everyday life this movie makes people laugh or fear for their children.

The carried out investigation shows that animated Simpsons Movie can be useful for viewers' hidden curriculum and self-directed learning. This art product forms the levels of investigation knowledge, abilities and attitudes. The analysed movie is a foreign country production, therefore while watching it the viewers develop their internationalisation competences.

The investigation revealed the demand for cinema education. To satisfy this demand a new educational activity – cinema education – is needed. Its goals are to teach the viewer the media language and to realize the meaning of moving images.

**Keywords:** hidden curriculum, informal learning/self-directed learning, media, cinema education, focus group.

## EDUKACINĖS ANIMACINIŲ FILMŲ PLOTMĖS: *SIMPSONŲ FILMAS*

*Renata Čirplienė, Gintautas Mažeikis*

### Santrauka

Televizija – viena pagrindinių laisvalaikio formų. Todėl neatsitiktinai šiuolaikinė kultūros filosofija, ugdymo filosofija ir edukologija vis didesnę dėmesį skiria tam, kaip ir koku būdu kinas, televizija, naujosios medijos formuoja jauno žmogaus mąstymą, elgesį, vertybes, veikia socializacijos ir individuacijos procesus, remia ar prieštarauja mokykliniam lavinimui. Išskirtini yra filosofiniai, edukologiniai samprotavimai ir tyrimai apie įvairius kino filmus ir animacinius filmus, tarp kurių minėtini animaciniai filmai *Simpsons* bei to paties pavadinimo kino filmas. Akademinėje visuomenėje *Simpsonų filmas* traktuojamas kaip kūrybinių industrijų ir kartu kultūrinis, intelektualus produktas, reikalaujantis žiūrovo kritinio mąstymo prasmėms atskleisti. Kasdieninėje aplinkoje daugeliui šis filmas tesukelia juoką ar netgi tėvų baimę vaikų atžvilgiu.

Atliktas tyrimas parodo, kad animacinis filmas *Simpsonų filmas* gali būti naudingas žiūrovui neregimojo ugdymo(si) ir savaiminio mokymo(si) metu. Šis meno produktas ugdo tiriamuosius žinių, gebėjimų bei nuostatų lygmenyse. Kadangi nagrinėjamas filmas yra užsienio kino produkcija, jo stebėjimo metu ugdomos žiūrovų internacionalizacijos kompetencijos.

Tyrimo metu išryškėjo kino edukacijos poreikis. Šiam poreikiui patenkinti kaip edukacinė alternatyva siūloma nauja šviečiamoji veikla – kino edukacija. Jos uždaviniai – mokyti žiūrovą suprasti medijų kalbą, suvokti judančių vaizdų prasmę.

**Prasminiai žodžiai:** neregimasis ugdymas(is), savaiminis mokymas(is), medijos, kino edukacija, *focus* grupė.

Įteikta 2010-03-15